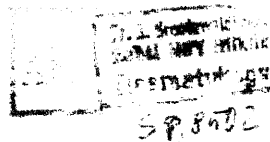

ERK

NR. 3

- O. Loorits: KAS OLEME IDA VÕI LÄÄNE PÄRITOLU? ●**
E. Võrk: MÖTTEID LAULUPIDUDE KORRALDAMISE KOHTA ●
K. Orviku: GEOLOOGILISE UURIMISTÖÖ KORRALDUSEST EESTIS ●
A. Raun: MÄGI KURDLA – EESTLASTE TÕELINE MUINASLUGU ●
G. Ränk: VEEL EESTI-SOOME VAHEKORDADEST JA MEIE POLIITILISEST KASVATUSEST ●
J. Vilms: SELGITUSEKS KODADE KÜSIMUSES ●
J. Tandre: IRU LINNUSE ENNALDAMISE KÜSIMUS

ERK

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

Nr. 3 (35)

23. MAIL 1936

IV AASTAKAIK

Kas oleme ida või lääne päritolu? ¹⁾

(Ette kantud raadios 30. 12. 35.)

O. LOORITS.

Meie ärkamisaeg oli orgaanilises seoses nn. filoloogiliste teaduste ja esteeditseva mineviku-romantika õitsenguga. Nagu teised, nõnda tormasime meiegi siis avastama oma minevikku, et unistada selle taustal ka tuleviku uuest kunglast. Hõimlaste otsinguil kaldusime järjest enam itta ja leidsimegi seal määratu maa-ala täis sugulasi — Läänemerest kuni Siberi kaugusteni. Edasi hakkasime esimeses õhinas ka mongoleid oma sugulasteks pidama, hiinlasi ja jaapanlasi kah, lisaks veel sumerlasi, eteokriite ja muid Eelaasia muinasrahvaid, lõpuks otsisime alles hiljuti veel sugulased välja isegi India vanimate asukate hulgast. Ja kel siin õigus, kellel mitte, selle üle vaieldakse veel siiamaani!

Kuid romantika ja filoloogia on pidanud vahepeal taganema tehnika ja majandusteaduse eest, sest nad ei ole suutnud reguleerida, veel vähem juhtida elu arengut. Nagu sinivereline aristokraatia on kaotanud oma endise valitseva asendi praeguses ühiskonnas ja kängub aina kiduramaks, nii ka alles hiljuti veel aristokraaditsenud filoloogia pole muude teaduste hulgas mitte ainult taha, vaid tugevasti ka maha jäänud. Mida moodne loodusteadus väidab, on juba üsna kindel, mida aga tänapäeva filoloogia väidab, pole eilse filoloogia väidetest veel kuigi palju kindlam. Vaieldakse küll palju lärmikamalt kui muudel aladel, kuid ka seisukohti lükkatakse palju enam ümber ja vahetatakse neid alatasa, kuna ürgaja suhtes kobatakse veel vanaviisi ebaselges oletuste ja hüpoteeside udus. Astroonoom näit. jälgib aastatuhandeid juba täpsalt nagu sportlane sekundeid, kuid filoloogia ega ajaloolase vaatlusi pole põhjust kuigi täpsa tõena võtta, veel vähem muinasteadlase fantaseeringuid.

Ei ole siis ime, et iga filoloog ja iga rahvas minevikku näeb ja käsitleb oma erinevast vaatevinklist ja et arvamused meie mineviku kohta lähevad lahku, pörkavad kokku, hävitavad üksteist vastastikku niisama nagu kaardimooride või leierkasti-linnukeste tulevikugi-ennustused. Ajaloo kirjutamine, see on ikka vähemal või suuremal määral ka ilukirjan-

¹⁾ Avaldatakse vaidluskorras. *Toim.*

duslik ülesanne, mille väärtus pole ainult otsitavas *tões*, vaid ka pakutavas *mõjus*, s.t. lugevate hulkade sugereerimises, mõtte- ja tundejõudude äratamises, liikumapanemises ja teatud suunda juhtimises. Mitte kogemata ei vaatle rahvad oma minevikku kõige enam just oma suurte romaani-kirjanikkude prillidega — isegi siis, kui küllalt juba teatakse, et prillid asju väga moonutavad.

Millised teaduse ja kirjanduse prillid peaksime võtma nüüd endiste asemele *eesti* rahva mineviku vaatlemiseks? — Ennastalandava haletsemise asemel „seitsmesajast aastast“ oleme juba hakanud täie õigusega hoopis uhkust tundma oma sisejõust, mis isegi sellised kannatused on suutnud läbi pödeda. Pastlakultuuri ja muistsete vabadusvõitlejate barbaarsuse asemel oleme hakanud nägema muinas-eestlaste jõulist viikingiaega ja suhteliselt kõrget vaimukultuuri. Kõige hea võõrsilt laenamise asemel oleme hakanud aru saama, et just meie hõimud on sooritanud inimkonna ajaloos suurima heateo, kultiveerides äärmise vaeva ja hoolega viljakandvaks isegi põhjamaise avara, kuid kehva looduse. Jonni, kiusu, kadedusega rikutud iseloomujooni ja tõestimärgatavaid väljasuremistendentse oleme hakanud hindama sünnipärase tütunnuse asemel (nagu seda võõrad meile alatasa kõrvu pasundanud) alles orjaaja olude pealesurutud degeneratsiooninähtena, milledest püüame nüüd kiiresti taas vabaneda. Ja isegi oma päritolu ning algkodu oleme hakanud otsima juba kiviajast peale kauge Ida asemel siitsamast Läänemere rannikult, kus asume veel praegugi. Tjah, nagu endispõlve filoloogid arvasid meid Altai mägede harjadelt Läänemere madalikele rännanuvat, niisama kalduvad nüüd tänapäeva arheoloogid oletama samojeedide jt. kolimist siit sinna- poole ja süütud lugejad muudkui uskugu jällegi tarkade meeste uusi targutusi!

Iseendast pole see lääne-hüpotees midagi uut, vaid võõraste aaria tõu teadlaste keskel juba mõnd aega käärinud mõte, millega nüüd meiegi muinasteadlased on ühinenud — samal ajal, kus nende väljakoolitaja A. M. Tallgren on avaldanud Soomes liigagi skeptilise pettumusartikli, et iseendaga maadlev arheoloogia vaevalt midagi kindlat võib tõestada, kuna ta asitõendid on nii ääretult juhuslikud, puudulikud ja juba a priori ühekülgsed. Kuigi meie esivanemate ainelises kultuuris juba aastatuhendeid on domineerinud *puu* ja üldse taimestik, siis võidakse ju muidugi ka iseloomustavate kivi- ja raudleidude najal üht-teist küll järeldada, kuid igatahes keele- ja usunditeadus koos nüüdisaja rahvateadusega on meie muinasaega isegi ainelise kultuuri seisukohalt seni palju enam valgustanud kui muinasesemeid studeeriv arheoloogia, hoopis kõnelemata veel meie *vaimse* palge selgitamisest.

Kui aga nüüd arvamused eri teadusharude vahel lähevad ometi lahku, millist seisukohta siis valida ja millega valikut põhjendada? — Soome suurte keelemeele püstitatud oletus soomeugrilaste algkodust kuski Kesk-Venemaa metsamaal Volga jõgikonnas (jah, isegi selle jõe nimi on ju meie „Valge“) oli keelteaduslikult igatahes õigustatud: algkeeles kindlaks tehtud looduslooline terminoloogia (näit. isegi kalade kohta) osutas küll sellele alale, kust siis ajaga hargnesid ühed hõimud ida poole kuni samojeedideni Siberis ja teised hõimud lääne poole kuni eestlasteni Baltikumis. Nüüd aga tulevad arheoloogid väitega, et nn. kammkeraamiline kultuur on ulatunud kiviajal Ida-Euroopast kuni Preisimaale ja et selle kultuuri kandja nimele polevat muid kandidaate esitatud kui ainult soome-

ugrilasi. Ning sellepärast siis paisutataksegi soomeugrilaste võimalikuks (!) algkoduks määratu maa-ala Uuralist Preisimaani, kuna seal-samas kõrval seletatakse teiste autoriteetide järgi, et indogermaanlased mahtunuvat algselt ainuüksi kuskile Lõuna-Saksamaa sopikesse, kust nad siis alles hiljem soomeugrilastest lõuna poole kuni Indiasse levinenuvat.

On kohe väga küsitav, kas kiviaja ainelise kultuuri sarnasus või erinevus on niivõrd tingitud tõulistest kui hoopis ja hoopis enam looduslikest ja kliimaatilistest eeldustest: samad tingimused lihtsalt dikteerisid ette ka algelise kultuuri sarnanavat kujunemist — niisama nagu samad psüühilised eeldused on loonud samad primitiivsed kujutelmad etnilistest vahedest hoolimata. Painaja või kodukäija kujutelmad näit. esinevad küll üle maailma algselt kaunis ühtlastena ega saa kahelda nende nn. polügeneetilises tekkimises, kuid erinevad väga oma hilisema väljatöötuse ja edasiarengute poolest, mispuhul juba tihti ühelt rahvalt teisele levine-misest ja laenamist tuleb kõnelda.

Veel kahtlasem on kandideerida tundmatule kohale ainult sellepärast, et teisi kohasoovijaid ei teata olevat. Aga olge lahked — kus asus siis kiviajal ja millist kultuuri esindas nn. *arktiline rass*, kelle just (teiste eest taganevad!) soomeugrilased on ajaga järjest põhjemale tõrjunud? Selle väljasureva tõu viimaseks võsuks peetakse ms. laplasi, kelle käest soomlased praegust Soomet alles Kristuse sünni paiku hakkasid üle võtma. Ka eesti rahvatraditsioon tunneb laplasi veel üsna hästi. Ja kui kammkeraamilise kultuuri kandjais aastatuhandeid enne Kristust olid põhja pool Soome lahte päris kindlasti teist tõugu laplased, siis pole sugugi enam nii kindel, et lõuna pool Soome lahte olid sellesama kultuuri kandjais kogu sellesama pika ajastu jooksul tingimata just soomeugrilaste esisad, kellele algkodu tahetakse nüüd kangesti Läänemere kallastele nihutada, kuigi soomeugrilaste algkeeles ei näi isegi „mere“ mõistet keeleliselt veel kristalliseerunud, hoopis kõnelemata mere märgatavast mõjust nende algkultuurile.

Mis aga kõige enam meie oletatava lääne-päritolu vastu kõneleb, on meie vaimse ürgkultuuri jälgimine viimasel ajal. Iseendast oleks ju tõesti väga ilus paralleel: indogermaanlased tungisid oma algkodust — ütleme — Baierist kuni Indiasse, soomeugrilased — ütleme — Preisimaalt kuni Siberisse — niisiis kogu aja algusest peale kuni tänini kõrvu, üksteisega kokkupuutes ja vastastikusel mõjustuses, kogu aja mõlemad nn. Lääne kultuuri ühised kandjad. Aga kui meie tõepoolest läbi paljude aastatuhandete nii ligidal ja nii koos oleksime elanud, siis peaks küll enam kui paradoksina tunduma, kuidas me ometi teineteisele sisemiselt nii võõraks, nii võhivõõraks oleksime võinud jääda. Sest ikka on olnud nende kahe tõu hingekultuur ja vaimulaad nii põhjalikult erinev, et ühed on olnud aina pealetungijad ja maailmavallutajad, teised taganejad ja omagi kodu kaotajad. Ühed on suhtunud kaasinimesesse ja loodusesse kui vastasesse, keda on vaja võita ja ekspluateerida, teised aga kui sõbrasse, keda on vaja aidata ja kellega koos elada. Ühed oma aktiivsuses on loonud kõikvõimsaid jumalaid ja vägevaid, kuid hävitavaid hiide, teised oma passiivsuses on loonud ainult sallivaid ja pehmemeelseid looduse isakesi-emakesi. Indogermaanlasist oma vaimulaadilt meile kõige ligemad tunnukse võib-olla muinaskreeklased, kuid jah — just nendega me pole ometi kunagi otseses kokkupuutes olnud!

Ei või jääda vähimatki kahtlust, et me oma põhiolemuselt ja vaimulaadilt oleme olnud algselt täitsa erinevad indogermaanlasist. See on ilmne isegi veel nüüd, kus me viimasel paaril aastatuhandel tõepoolest küll väga tugevasti indogermaani mõjudest läbi oleme imbunud, — sellest hoolimata võime mõjustuste eri lademeid siiski selgesti eraldada võõrasteks *laenudeks* nii keeles kui vaimukultuuris. Hoopis teine on aga meie suhe kauge Idaga. Pärast *U. Harva*' suurteose „Altain suvun uskonto“ ilmumist on otse võimatu mitte näha ja mitte arvestada seda üllatavat ühtlust, mida pakub nn. *Euraasia rahvaste vaimne kultuur* oma alglaademeis. Siin ei saa enam kõnelda kujutelmade polügeneetilisest tekkimisest samade psüühiliste eelduste juures, sest need kujutelmad moodustavad tervikpildi, moodustavad kogu maailmavaatelise süsteemi, mis on muide täiesti erinev indogermaanlaste omast. Ja seda süsteemi dekoreerib rida ühiseid igivanu müüte, mis on jõudnud levineda ühelt poolt isegi Ameerikasse, mis lõpevad teiselt poolt aga praksti Läänemerega, nii et isegi meie vanad naabrid lätlased ei tunne neid mitte. Alles „Kalevala“ ja muu kirjanduse kaudu need müüdid maailmast, selle tekkimisest, laadist, eri nähetest jne. on saanud viimasel ajal tuttavaks ka lääne pool. Kuid Attila ega Čingis-khaan seda altailaste vanimat kultuuriladet meile küll enam Baltimaale üle teiste vahepealsete rahvaste kingituseks visata ei jõudnud, vaid see ühisrepertuaar kõneleb selgesti meie igivanade ja just primaarsete kokkupuudete kasuks kauge Idaga, jah, kindlasti juba nn. kiviajal, millele alles hiljem on seltsinud sekundaarsetena kokkupuuted Läänega, kuigi need nüüd pealiskaudsemale vaatelejale näikse kõikjal ainudomineerivat.

Nõnda siis: samal ajal kus meie vaimse kultuuri vanim lade osutab ilmseid ühisjooni altailastega, on nooremad lademed meil altailastest küll järjest enam erinevad ja liginevad järjest enam indogermaani omadele, kuna indogermaani vanim kultuurilade sellevastu meile võõraks on jäänud. Selline seisukord sunnib meid paratamatult järeldusele, et soomeugrilaste algkodu on olnud altailastele lähemal kui indogermaanlastele. Kus ta just täpsalt on olnud — kes seda teab! Kuni sobivamat kohta pole leitud, tuleb püsida soome filoloogide oletuse juures: kuski Volga ääres. Baltoskandia moodustab omaette tõepoolest huvitava terviku, kuid meie oleme küll vaevalt selle terviku algeremehed olnud, vaid tundume seda tervikut pigem just rikkunud sissetungijatena ida poolt, kellega köidavad meid omakorda ühiseks tervikuks igivanad keele- ja kultuurisidemed juba ürgajast peale. Kuna neid sidemeid alles vähe tuntakse ja nende uurimine veel palju aega ja vaeva nõuab, siis võidakse muidugi ka võrratult paremini tuttavate lääne-sidemete vanust ja väärtust ülehindama kalduda.

Meie lääne-päritolu hüpotees pole mitte ainult teadusliku tõena hüljatav, vaid väga küsitav meie vaimsele iseseisvusele on lõpuks ka see ideoloogiline mõju, mida temaga hulkadele püütakse sugereerida. Eks see ole muidugi meie tänapäeva kultuuri puberteediaja järjekordne tung Euroopasse ja Euroopakeselt enesele tunnustuse mangumine. Kuid ühtlasi ka orjameelne alistumine Euroopale ja omapära hävitamine läänelisse kultuuri, millist hädaohtu igatahes alahinnata ei tohiks. Läände kihutab meid kõige enam arg tahe Euroopat uskuma meelitada, et Ida ja Lääne piiriks pole *praegu* siiski mitte Läänemeri, vaid hoopis Peipsi järv. Ja see võib olla õigus. Kuid ärgem unustagem ega salakem ometi, et aastatuhandeid *varem* oleme olnud just Peipsitagusega kõige orgaani-

lisemas seoses. Ärgem unustagem seejuures ka tõsiasja, et alles venelaste vaheletung viimaseil sajandeil on hävitanud selle seose ja tervikpildi. Ärgem unustagem lõpuks, et hoopis *vene* praegune ja endisaja maailm ise on võrsunud suurelt osalt lääne kultuurist, mis *meie* ida-orientatsioonile põrmugi ei tohiks varju heita. Ja kui meie oma põhiolemuselt ja vaimulaadilt oleme igatahes enam idamaised kui läänemaised, siis tunnetagem oma tuleviku-missiooni tõepoolest ka selles utopias, kuidas suure uinuva Ida suurvaimu kultuuriliselt taas suurtele tegudele äratada — kas või vähemalt meie enestegi loomingu kaudu! Või „unustame“ oma vähenõudlikkuses ja enesehalvutamises isegi ida-küsimuse ainult selliste suuruste nagu Nõukogude Vene, Jaapani, Hiina ja Inglis-Ameerika vaheliseks probleemiks, olgugi et esijoones just selle suurprobleemi lahendusest sõltub kogu maailma ja muidugi ka meie endi tulevane saatus? Sest tõesti pole enam raske ette näha aega, kus ida- ja lääne-orientatsiooni vaheline vastuolu pole ainult kultuuri-küsimus, vaid tähistab juba ka väga tõsist ja väga ränka poliitilist võitlust.

Mõtteid laulupidude korraldamise kohta.

E. VÕRK.

Laulupidude tähtsust võib hinnata väga mitmeti. Oleneb sellest, mis seisukohast vaadata. Ühed näeksid selles puhtmuusikalist naudingut ja ei tee palju vahet kontsertsaali poodiumi ja lauluvälja lava vahel, teiste juures võib tähele panna mitmesuguseid kõrvalhuvisid, mis mõnikord suuremat tähendust omavad kui laul, näit. ümbruskonna tundmaõppimine, ühine raudteesõit, riigijuhtide nägemine, esinemine rahvarõivais ja oma lipu all rongkäigus jm. Et aga iga korduv nähe kutsub esile huvi languse, on arusaadav. Seda võib tähele panna ka laulupidude puhul, kuid seejuures ei tohi me unustada nende kultuurilist ja positiivset külge niihästi minevikus kui ka tulevikus. On tekkinud isegi kartus, kas täidavad laulupeod sel kujul, nagu neid praegusel ajal korraldatakse, täiel määral oma otstarvet ja kas neid ei tuleks hakata piirama, kui on näha huvi langust nende suhtes.

Laulupidude kaudu on võimalik laulukooride muusikalist taset ülal hoida, neile järjest uut ja värsket repertuaari pakkuda. Eesti Lauljate Liidu tegevus peaasjalikult koosnebki laulupidude korraldamisest, et sellega ergutada laulukooride tegevust. Laulupidude piiramisest on rohkem kõneldud kuulajaskonna ridades, sest laulukoorid, eriti maal elavad, käiksid laulupidudel igal suvel ja neil ei ole olnud põhjust kurta laulupidude rohkuse üle. Arvan, et otsest piiramist oleks ka väga raske teostada, sest iga organisatsioon teatavas keskkohas tahab neid korraldada võimalikult tihti ka majanduslikes huvides. On ehk otstarbekam, kui piirata laulupidusid mitte väliselt, s. o. nende arvus, nagu sellest korduvalt on kirjutatud ajakirjanduses, vaid teha teatavaid muudatusi laulupidude jaotuses, lauljate-esinejate koosseisus ja viia läbi mõningaid uuendusi ka laulupeo kavas, et kuulajate ja lauljate eneste vahel hoida huvi teataval pingel, sest midagi ei ole halvemat kui vaimlise sideme

puudus ettekandjate ja kuulajate vahel, mida kahjuks viimasel ajal siin ja seal võib panna tähele. Minnakse laulupeole nagu vana harjumuse põhjal ja tullakse sealt tagasi mõttega, et selle külastamine oli ka viimne kord, sest et kuulaja vaimliselt sealt vähe on saanud.

Mis puutub laulupeo kava muusikalisse alasse, siis arvan isiklikult, et meie heliloojad ei arvesta küllaldaselt meie laulukooride muusikakultuurilist taset. Tundub, et tahetakse pakkuda ja tagajärgi näha mõne aastaga sel määral, mis vanemal kultuurirahvail on aega võtnud aastakümneid. Selle tagajärjel võime tähele panna ülespuhutud ja kandejõule mittekohast vormi ning tiheduse järjekindlusetust mõtlemises ja sisus.

Üleriigilisi laulupidusid peetakse viimasel ajal viieaastase vaheaja järele ning maakondlikke laulupidusid igal aastal kahes maakonnas. Peale selle toimuvad igal aastal ise linnas meeslaulupäevad üleriigilises ulatuses ning kohalikud laulupäevad. Üldlaulupeo kava õpiti kuni kolm aastat, kuid pika ettevalmistamise peale vaatamata lauldi ettekandel umbes kahekolmandiku koosseisuga. Ja vaatamata tugevale korraldusele ka peaproovide suhtes kohapeal ja selgitusele, et kõik lauljad peaksid ilmuma peaproovidele, lauldi vaid mõningaid laule täie innuga ja enam täielises koosseisus. Siin tuli arvestada muidugi asjaolu, et mõned laulud ei olnud kõigile lauljaille jõukohased.

Tekivad küsimused: 1) Kas on otstarbekohane, et laseme terve kava kõigil lauljail õppida kätte ja kanda ette? Väikest muudatust ja elevust tõi viimane üldlaulupidu, kus esinesid suuremad linna segakoorid erisegakooride nime all ja kus maakoorid võisid mõnda laulu ka kuulata pealt. 2) Kas on küllalt otstarbekohane, et niipalju vaeva ja kulu nähakse laulupeo eelproovide korraldamise alal? Kas me ei vähenda sellega kohapealsete koorijuhtide vastutust kava korraliku õppimise eest ja kas see väga tihti ei langeta ka vähema haridusega koorijuhtide prestiiži lauljate ees. Palju enam oleks väärt, kui rohkem rõhku hakataks panema koorijuhtide muusikalisele haridusele, korraldades tihedalt ja järjekindlalt kursusi. Sellega tõstame üldist muusikalist taset palju enam kui tihedate eelproovidega, mis osutuvad kahjuks väga tihti ainult laulude tehnilise külje õppimiseks, nagu seda üldjuhul ja instruktoreid korduvalt on kõnelnud. 3) Kas on otstarbekohane, et iga maakond püüab oma laulupidu teha üleriigiliseks, hiilates tegelaskonna suure arvuga jne. Tundub, et sisu arvel aetakse taga ainult välist vormi. Ei oleks halb, kui teatavas maakonnas korraldatava laulupeo tegelaskond piirduks ainult oma maakonna kooridega. Sealjuures võiksid esineda suuremad kihelkonnad oma kooridega eraldi. Võiks ju ka näha ette teiste maakondade külaliskooride või esinduskooride esinemise, aga siis juba eraldi ja oma kavaga. Samuti võiks tulla kõne alla osa kava täitmine koos teiste maakondade kooridega, näiteks esitades kava viimases osas mõned laulud ühissettekandena, et laulupidu viia mõjuvale lõpule. Maakonna laulupidu peaks olema aluseks üleriigilisele, aga mitte selle võistlejaks.

Viimase üldlaulupeo kavas oli segakoori lauljail õppida 22 laulu. Kas ei ole otstarbekohasem, kui lauljate töökoormat vähendada poole võrra, sellega võimaldaksime laulukooridele kava korrallikku äraõppimist ja nagu järgnevatel ridadest selgub, ei kannataks selle all üldkava ulatus. Üldkooride osas võiks olla kõigest üheksa laulu. Kuuldavasti peetakse järgmine üldlaulupidu kahepäevalise kestusega. Kummalgi päeval tuleks

kavva 6 üldsegakoori laulu, kusjuures 3 laulu tuleks ühised. Kava ülejäänud osa anda täita väiksematele üksustele, jaotades koore maakonna (või muu piirkonna) järgi, igal üksusel kaks laulu. Kui arvestada, et mõni maakond ühineb teisega või üldlaulupeost erikavaga ei võta osa, siis saame kava üldjoontes sama ulatusega, mis on püsinud seni. Oletades, et osa võtab oma erikavaga üldlaulupeost ainult kuus maakondlikku koori või üksust, à 2 laulu, s. o. 12 laulu (kummalgi päeval esineks kolm maakondlikku koori), tuleks igal segakoorilauljal õppida kõige enam 9×2 laulu senise 22 või isegi 28 laulu asemel, nagu neid langes viimasel üldlaulupeol linnakoorigele. See võimaldaks igal lauljal osa ettekandeid ka kuulata pealt ja selle kaudu muusikaliselt areneda — siis tal ei tarvitseks ka nagu süüdlasena kuulajate ridadesse kaduda, nagu see ilmnis viimastel laulupidudel. Viimast võimalust on kasutanud ja kasutab tulevikuski iga laulja, kes tegeliku töö kõrval tahab saada ülevaadet tehtud tööst.

Teatavasti on igal suuremal linnakoorigil oma tegevuses eriülesanded, mis igakord ei seisa kooskõlas laulupeo kavaga. Selle tõttu jääb neil nii mõnigi kord laulupeo laulude korralik õppimine tagaplaanile. Ei ole ka mõtet linnakoore eriti koormata, kuid kui neil selleks leidub eeldusi ja tahet, võiksid suuremad linnad oma kooridega esineda eraldi ühel alusel maakondlike ühiskooridega. Eriti peaks seda silmas pidama laulupeo kava koostamisel ja nootide trükkimisel, et mitte asjatuid ülekulutusi teha.

Mis puutub tehnilisse korraldusse, kuidas maakonna koorid kiiresti üksteise järel esineksid, ei tohiks ka see sünnitada ülepääsematuid raskusi. Ühel kontserdipäeval esineksid kolme maakonna ühiskoorid, kes lava taga järjekorras ootaksid ja teisel päeval ülejäänud. Nende jaoks peaks reserveerima laulupeoplatsil ka teatavad kohad, kus nad saaksid pealt kuulata. Üldlaulupeo maakonna kooride laulude kavas leiduksid need laulud, mis maakondlikel laulupidudel eelmiste aastate jooksul täieliselt on pääsenud mõjule. Kui see võimalik, siis võiks ka osa laule olla esiettekandena, kusjuures laulude valiku koostaks iga maakond iseseisvalt, ainult autoriga kokku leppides. Nende ettekannete vastu kujuneks suur huvi niihästi lauljaskonnas kui ka kuulajaskonnas, sest sellel ei puuduks ka omavahelise võistluse mõtte mitte ainult ettekandes, vaid ka laulude valikus. Iga maakond oleks väljas kõigi oma püüdmistega ja oskustega, et aga paremini kaitsta oma maakonna huviseid.

Üldsegakooride osas olevate laulude valikut, arvult üheksa, ei tuleks koostada heliloojate järgi ega valida heliloojate poolt, vaid seda võiks usaldada koorijuhtide hooleks. Kui oleme üle saanud vaatest, et rahvamotiivi korrutamise ei taga veel rahvuslikku muusikat, siis ei teeks raskusi vahet teha ka kontsertsaali poodiumi ja laulupeo lava vahel. Arvestades asjaolu, et üldkooride osas mitte ainult esinejate, vaid ka kuulajate muusika-kultuuriline tase väga ebaühtlane, tuleks leppida ainult lihtsama ja laiemale massile arusaadavama koega laulude valikuga ja ainult järjekindlalt ning mõõdukuse piirides anda võimalust areneda muusikalis-kunstilise sisu väärtusest olenevate tehniliste võtete ning vormi mõistmises. Sest ainult tehnilise raskuse ületamisel ja vormi mõistmisel suudame tungida kunstitöö sisse. Kurv on olla laulupeol, kui puudub vaimline side lauljate eneste ning esinejate ja kuulajate vahel. On seal süüdi laulude valik või halb ettekanne, küllap vist mõlemad.

Et vältida šabloonsust üld- ja maakondlike laulupidude korraldamisel, tuleks igal asjaosalisel endal selgeks teha, kas ei tuleks eespoolkirjeldatud

kujul *esiteks* — üldlaulupidusid maakondlikest eraldada; *teiseks* — laulupeo kava kuulamist ka lauljatele võimaldada; *kolmandaks* — koorijuhtide muusikalist haridust järjekindlalt tõsta; *neljandaks* — jaotada kava üldkooride vahel või, kui seda ruumiakustika lubab, siis üksikkooride vahel ja *viidendaks* — laulupeo laule peaks valitama mitte heliloojate, vaid laulude otstarbeka väärtuse järgi, arvestades laulukooride tehnilisi võimeid.

Geoloogilise uurimistöö korraldusest Eestis.

K. ORVIKU.

Iga riigi ja rahva püüdeks on võimalikult üksikasjaliselt õppida tundma oma maaala loodusvarasid, sest siis on ka võimalik korraldada nende otstarbekohast ja ratsionaalset kasutamist. Ühtedeks olulisemateks loodusvaradeks on teatud maaala aluspõhi ja pinnakate. Ning nende tundmaõppimiseks on pea kõigis riiges loodud riiklikud geoloogiaasutised.

Riiklikkude geoloogiaasutiste töö on mitmelaadiline.

Osa ülesandeid on puhtteaduslikud uurimistööd ning tingitud mitmesugustest erinõudeist seoses asutiste teiste töödega.

Teise rühmana tuleb nimetada rakendusgeoloogilised uurimistööd kindla, piiratud küsimuse lahendamiseks — kas mõne maavara tagavara kindlaks määramine, geoloogiliste tingimuste selgitamine uute ehitiste rajamiskohal, uute maaalade põllustamisele võtmisel jne.

Kolmanda ülesandena on geoloogiaasutistel riigi maaala plaanikindel, pikema aja peale ettenähtud üksikasjaline geoloogiline kaardistamine.

Sellisest paratamatust tarvidusest riiklikus elus on teadlikud pea erandita kõik Euroopa ja enamik Välis-Euroopa riike. Kõikjal on asutud sellele tööle teadmises, et geoloogiline spetsiaalkaart on riigi- ja rahvamajanduse seisukohalt sama tarvilik, kui seda on topograafiline kaart.

Kuna geoloogiaasutiste ülesandeks on riigi maaalade kavakindel ja pidev, üksikasjaline geoloogiline uurimine, siis on ka nende ülesehitus vastavalt välja kujunenud. Tööjõududeks on peale tehnilise personaali ja ametnike vastava eriharidusega geoloogid-eriteadlased. Nii välistöödeks kui ka laboratoorseteks töödeks on soetatud tarvilikud töövahendid, asutatud laboratooriumid, muretsetud eriteaduslikud raamatukogud. Maaala geoloogilisel uurimisel kogunev geoloogiline aineistik kivimi- ja kivististikogude, puurmaterjalide, tööpäevikute ja -kaartide näol koondatakse geoloogiaarhiiviks, milleks on olemas tarvilikud lao- ja talletamisruumid, oma töötulemused avaldatakse eriväljaannetes, mille kaudu need kättesaadavaks muutuvad laiematele huviringkondadele üle maa. Oma trükitööde vahetuse kaudu on riiklikud geoloogiaasutised omavahel tihedalt

seoses. Ka on geoloogiaasutiste juures harilikult geoloogiamuuseumid, milles leiduvate vaatekogude najal võib tutvuda vastava maa geoloogilise ehitusega. Seega seisab riiklikkude geoloogiaasutiste töö vastava maaala geoloogia kohta käiva materjali kogumises ja talletamises, selle teaduslikus läbitöötamises, avaldamises ja tutvustamises.

Eesti on üks väheseid Euroopa riike, kus puudub riiklik geoloogiaasutis ning on seega teistest maha jäänud sellel alal aastakümneid. Meie lähemaist naabreist puuduvad geoloogiaasutised Lätis ja Leedus, kuid seal on astutud ettevalmistavaid samme nende loomiseks. Riikliku geoloogiaasutisena ei saa võtta meil Majandusministeeriumi juures olevat Mäeametit, sest selle peamiseks ülesandeks on administratiivne ja järelevalve funktsioon meie mäetööstuse suhtes. Mäeameti poolt teostatav rakendusgeoloogiline uurimistöö on suunatud olnud meie juba tuntud maavarade, nagu põlevkivi, kips, fosforiit jne. geoloogia ja tagavarade selgitamisele. Sellel alal on Mäeamet teinud tänuväärse töö, kogunud rikkaliku ja väärtusliku teadmetehulga meie aluspõhja geoloogia kohta. Kuid Mäeamet oma koosseisuga, kuhu ei kuulu ainustki geoloogi-eriteadlast, ei ole suutnud kogutud materjali geoloogiliselt kõigekülgsest läbi töötada, vaid mitmed ülesanded on ta lahendanud koos Tartu ülikooli geoloogia- ja mineraloogiakabinetiga. Mäeamet oleks aja jooksul pidanud välja kujundatama meil riiklikuks geoloogiaasutiseks. Kuid olukord on kujunenud vastupidiseks: Mäeamet on oma väheseid teostatud rakendusgeoloogilisi uurimistöid pidanud viimastel aastatel suurel määral vähendama, kuna selleks tööks määratud summasid on vähendatud 4—5-kordselt.

Geoloogilise teadusliku uurimistöö keskuseks on meil Tartu ülikooli geoloogiakabinett ja muuseum ning mineraloogiakabinett (alljärgnevas lühiduse pärast tarvitatakse mõlema asutise jaoks liitnimetust — geoloogiakabinett). Siin on Eesti iseseisvuse ajal rohkesti tööd tehtud meie ala geoloogia tundmaõppimiseks. Sellest kõneleb juba seegi, et 12 aasta eest rajatud geoloogiakabineti toimetuste sarjas on senini ilmunud 48 eritööd meie geoloogia kohta. Enamik töödest käsitleb meie aluspõhja stratigraafiat ja paleontoloogiat. Nende tööde tulemusel on meie aluspõhja geoloogia tundmine edenenud sedavõrd, et on juba olemas hea teaduslik alus meie aluspõhja detailkaardistamisele asumiseks.

Eesti maaala geoloogilise uurimise alal tuleb nimetada ka *Tartu ülikooli juures olevat Loodusuurijate Seltsi*, kes ainukesena viimastel aastatel on toetanud rahaliselt suviseid geoloogilisi välistöid. Kuigi need toetused on olnud väikesed ja vähearvulised, on need võimaldanud siiski mitmel nooremal töötajal süvendada oma tööskest geoloogiliste küsimuste lahendamisel.

Eriti peab nimetama 1931. aasta lõpul asutatud *Seltsi geoloogia- ja geograafia-sektsiooni*, sest sektsioon on oma üheks ülesandeks seadnud Eesti maaala geoloogilise kaardistamise võimaluse piirides seniks, kui selleks ei ole loodud meil riiklik geoloogiaasutis. Sektsiooni selle ülesande täitmise on aga majanduslike võimaluste piiratus tõttu osutanud „sümboliseks“. Sektsioon on saanud emaseksilt geoloogilisteks kaardistustöödeks kahe viimase aasta jooksul üldse Kr. 800.—,

millest välisteks uurimistöödeks on tarvitatud Kr. 280.— Ülejäänud osa on kulutatud geoloogiaarhiivi korraldamiseks ja rahvusvahelise kvartaargeoloogilise kaardi Eesti osa valmistamiskulude katteks. Geoloogiasektsiooni tööd lähemas tulevikus Eesti maaala geoloogilise kaardistamise alal tuleb majanduslike võimaluste piiratus tõttu paratamatult piirata ainult uute Eesti aluspõhja ja pinnakatte ülevaatekaartide koostamisega olevate, eritööde juures kogutud andmete najal. Sest vaevalt on loota, et emaseltsi poolt sektsioonile antav rahaline toetus muutuks sedavõrd suureks ja püsivaks, et see võimaldaks sektsioonil asuda meie maaala süstemaatilisele geoloogilisele detailkaardistamisele.

Eesti maaala geoloogilist uurimist on mõnel määral soodustanud ka *Eesti Kirjanduse Seltsi kodu uurimise-toimkond*, määrates aegajalt vähe-seid rahalisi toetusi geoloogiliste uurimiste läbiviimiseks ning vastu tulles nende trükkimisel.

Majandusministeeriumi Mäeamet, Loodusuurijate Selts ja ülikooli geoloogiakabinett on meil edasi viinud meie ala geoloogia tundmist meie iseseisvuse ajal, kusjuures viimasele tuleb anda keskne asend. On ju geoloogiakabineti tööjõude töötanud koos Mäeametiga meie maavarade uurimisel, samuti on Loodusuurijate Seltsis teostuva geoloogilise uurimistöö juhtimine samade jõudude käes. Geoloogiakabineti juures on ka geoloogiamuuseum, kuhu on koondatud pea kõik meie ala geoloogiat käsitlev paleontoloogiline ja stratigraafiline materjal. Viimaste najal on korraldatud ka muuseumi vaatekogud, mis annavad muuseumi külastajale kujuka ülevaate meie ala geoloogilisest ehitusest ja arengust. Ka asub geoloogiakabineti juures Eesti puurprofiilide arhiiv, milles valdava osa moodustab Mäeameti poolt teostatud sügavpuurimiste puursüdamete materjal, mis vastava kokkuleppe põhjal viimasega on siin deponeeritud. Teaduslike uurimiste läbiviimiseks vajalikku kirjandust leiavad uurijad geoloogiakabineti raamatukogust, mis on meil täielikem geoloogilise teadusliku kirjanduse raamatukogu. See täieneb pealegi pidevalt, sest oma teaduslike väljaannete seeriaga on geoloogiakabinett kirjandusvahetuses rohkete välismaa teaduslike asutistega, millede hulgas olulist osa moodustavad riiklikud geoloogiaasutised.

Kuid ei üksikult ega ka koos ei suuda nimetatud asutised praeguses olukorras asendada oma tööga seda tööd, mis on teiste riikide geoloogiliste asutiste ülesandeks. Ning sellepärast peab meil kaalumisele võtma meie maaala geoloogia süstemaatilise uurimise läbiviimiseks geoloogiaasutise loomise. Õigemini küll riikliku geoloogilise uurimistöö jätkamise. Sest enne iseseisvaks saamist Eesti maaalal alustati juba Vene geoloogilise asutise poolt geoloogilist kaardistamist ulatuses, nagu see tol ajal Vene geoloogiaasutise töökavas oli ette nähtud. Seda tööd ei ole meil kahjuks jätkatud, rääkimata veel selle süvendamisest.

Eesti maaala kohta ei puudu loomulikult geoloogilised kaardid. Kuid need on väikesemõdulised ülevaatekaardid. Need on koostatud geoloogiliste eriuurimiste juures kogunenud andmete põhjal, mis aga detailse geoloogilise kaardistamise seisukohalt on väga fragmentaarsed. On ka arusaadav, et olevad ülevaatekaardid annavad väga üldistatud pildi meie

ala aluspõhja ja pinnakatte geoloogilisest ehitusest, mida ei saa kasustada mitmesuguste eriuülesannete jaoks, milleks on vaja suuremõdulisi geoloogilisi spetsiaalkaarde.

Eesti maaala kohta olevaist geoloogilistest ülevaatekaartidest on täielikum *aluspõhja ülevaatekaart*, sest nii enne riiklikku iseseisvust kui ka iseseisvuse ajal on meie ala geoloogiliste eriuurimiste raskuspunkt koondunud meie aluspõhja uurimisele. Vanemaks paremaks ülevaatekaardiks on Fr. Schmidti oma mõõdus 1:1200000, mis trükitud 1858. a. Seda kaarti on C. Grevingk korranud oma Ida-Baltikumi geoloogia ülevaatekaartidel (esimene mõõdus 1:1200000, trükitud 1861. a., teine mõõdus 1:600000, trükitud 1877. a.) peagu muutmatult. 1882. a. ilmub Fr. Schmidti teine Eesti maaala haarav aluspõhja ülevaatekaart mõõdus 1:1500000, mis eelmisega võrreldes sisaldab mõningaid muudatusi. See kaart peegeldub väga selgelt veel Eesti iseseisvuse algaastail prof. H. Bekkeri poolt koostatud Eesti aluspõhja ülevaatekaardis (originaal geoloogiakabinetis, mõõdus 1:420000, trükitud osalt muudetult 1923. a. mõõdus 1:2000000). Juba märgatavaid muudatusi leidub H. Bekkeri 1924. a. koostatud teisel Eesti aluspõhja ülevaatekaardil, mille originaal, mõõdus 1:300000, samuti leidub geoloogiakabinetis ning trükitud mõõdus 1:1200000. See kaart oli pikemat aega üldsusele ainukeseks kättesaadavaks Eesti aluspõhja ülevaatekaardiks. Eesti aluspõhja ülevaatekaardi täiendamise alul on pidevalt töötatud geoloogiakabinetis, ära kasustades valmivate uurimistöde andmeid. Viimaseks ülevaatekaardiks Eesti aluspõhja kohta on 1928. a. valminud kaart mõõdus 1:300000, mis mitmeti täielikum on oma eelkäijaist, see on välja pandud geoloogiamuuseumis. Selle kaardi järele on valmistatud ka viimastel aastatel ilmunud Eesti aluspõhja ülevaatekaardid mõõdus 1:2000000 Eesti kooliatlastes ja „Eesti Entsüklopeedias“. Praegu on geoloogiakabinetil koos Loodusuurijate Seltsi geoloogiasektsiooniga koostamisel uus Eesti aluspõhja ülevaatekaart. Kuid ka see kaart, mis peaks valmima lähema aasta jooksul, jääb, nagu ta eelkäijadki, üldskeemiliseks, sest ka selle koostamisel saab kasustada ainult eriuurimustes leiduvaid andmeid, mille koondamine Loodusuurijate Seltsi geoloogiasektsiooni geoloogiaarhiivi on praegu käsil.

Meie pinnakatte tundmine, võrreldes meie aluspõhja tundmisega, on mitmeti halvemas olukorras. Selle põhjusi seisab küll suurel määral selles, et Tartu ülikooli juures on puudunud ja puudub praegugi vastav (kvartaargeoloogiline) õppetool, mis oleks kujunenud pinnakatte geoloogia uurimist juhtivaks, nagu seda on olnud aluspõhja suhtes geoloogiakabinetis juures olev õppetool. Pinnakatte uurimine meie oma teadlaste poolt on jäänud tagaplaanile. Selle tulemusel on meie ala kvartaargeoloogia uurimine maha jäänud naabermaade kvartaargeoloogilisest uurimisest. Oleme sattunud olukorda, kus ikka ja jälle meie ala kvartaargeoloogilisi küsimusi tulevad lahendama välismaalased. See peegeldub ka meie ala pinnakatte ülevaatekaartides. Õigemini küll ühes ainsas, mis olemas meie ala kohta, nimelt H. Hauseni oma mõõdus 1:1260000, ilmunud 1913. a. Osalt täiendab seda kaarti J. G. Granö Eesti pinnavormide (osaliste) kaart mõõdus 1:1000000, ilmunud 1922. a., seega mõlemad Soome teadlaste poolt. Eesti iseseisvuse ajal ei ole ilmunud ainustki Eesti pinnakatte ülevaatekaarti, küll aga on sellise koostamine käsil Loodusuurijate Seltsi geoloogiasektsioonil.

Pinnakatte geoloogia uurimine on ka Eesti iseseisvuse ajal jäänud kahjuks tagaplaanile ja seda teenimatult. Sest pinnakatte uurimine on meil sama mitmekülgne oma probleemiseadelt kui aluspõhja geoloogia, samuti on suur ka pinnakatte uurimise rakenduslik tähendus.

Alles viimastel aastatel on märgata muutust selles mõttes, et nooremate geoloogiat omale erialaks valivate töötajate hulgas leidub suuremat huvi ka püsivamalt ja üksikasjalisemalt lahendama asuda kvartaargeoloogilisi küsimusi. *Kvartaargeoloogilise uurimistöo hoogsamaks muutmiseks meil võib soodsa tõuke tuua geoloogiaasutise ellukutsumine, sest selles peab rõõbiti arenema meie aluspõhja ja pinnakatte uurimine.* Kuigi meil praegu puudub kvartaargeoloogilise uurimise õhutajana selline keskus, nagu seda on aluspõhja geoloogia uurimise alal geoloogiakabinett, siis on meie ala kvartaargeoloogia tundmine siiski nii kaugel, et see võimaldab meie ala pinnakatte süstemaatilisele kaardistamisele asumist. Pealegi on kvartaargeoloogilise detailkaardistamise alal tehtud katseid, millel saadud kogemusi võib rakendada süstemaatilise pinnakatte kaardistamise organiseerimisele asudes.

Suuremõdulisi geoloogilisi spetsiaalkaarte leidub Eesti maaala kohta ainult üksikuid, kuid needki ei ole omavahel alati hästi võrreldavad sellepärast, et nad on valmistatud eriuurijate poolt, kes igauks oma äranägemise järele on valinud kaardistamise alused. Ka ei ole enamail juhtudel kaardistamine olnud teostatava geoloogilise uurimise peaesmärk. Süstemaatilise geoloogilise spetsiaalkaardistamise üheks nõudeks on aga kaardistamisaluste ühtlus, mis, vaatamata iga töötaja individuaalsele ülesande tõlgendusele, võimaldab kaardistatud alade omavahelist sidumist ja võrdlust.

Olevate väheste geoloogiliste spetsiaalkaartide valmistamisel on alusena tarvitatud meie topograafilisi kaarte mõõdus 1:42000, osalt ka 1:25000, mis suuruses on valmistatud ka geoloogiliste kaartide originaalid, kuid trükitud on nad harilikult palju väiksemamõdulistena. Senised kogemused näitavad, et meil kasustada olevad topograafilised kaardid mõõdus 1:42000, mis olemas meie terve ala kohta, on rahuldavaks aluseks geoloogilise spetsiaalkaardistamise teostamiseks. Kuna aga osa topograafilisi kaarte meil on mõõdus 1:25000 ja viimaste hulk edaspidi pidevalt suureneb, siis saab loodetavasti ka neid kasustada geoloogilise spetsiaalkaardistamise juures, mis veelgi soodustab viimast. Topograafiline kaardimaterjal on meil geoloogilise spetsiaalkaardistamise teostamise seisukohalt üldiselt parem, kui paljudes teistes riikides, kus juba kauemat aega ollakse agaralt geoloogilise spetsiaalkaardistamise juures.

Geoloogiaasutise loomisele meil tuleb mõelda veel järgmisel põhjusel. Kuigi suur hulk meie geoloogiasse puutuvast tõendmaterjalist on koondatud ja koguneb edaspidigi geoloogiamuuseumi, ei ole veel kaugeltki kõik tehtud, et kõike geoloogiliselt väärtuslikku tõendmaterjali sellesse koondata, sest selleks puuduvad muuseumil ainelised võimalused.

Nii on väikeste eranditega jäänud geoloogiliselt kasustamata kõigi nende paljandite profiilid, mis on tekkinud iseseisvusaastatel teostatud rohkete magistraalkraavide kaevamisel, jõgede süvendamisel, teede

õgvendamisel, uute puurkaevude puurimisel jne. Osa sellest materjalist on võimalik muidugi kätte saada detailsel geoloogilisel kaardistamisel, suurem osa sellest materjalist aga on edaspidi kas täiesti kättesaamatu või aga on selle kättesaamine seotud suurte kuludega. Profiilide tekkimisel nende ülesmärkimine ja kirjeldamine ning materjali kogumine paljanditest eriteadlase-geoloogi poolt oleks hõlpus, ning vastavaid andmeid saaks kasutada hiljem heade tulemustega. Kuid *selleks, et oleks võimalik pidevalt järgida suuremaid kaeve- ja puurimistöid, peab olema võimalus tööle rakendada tööjõudu, kes saaks tarviduse korral kohale sõita.*

Geoloogiaasutise juurde tuleb luua seega geoloogiaarhiiv, kuhu koondatakse kõik olulise tähtsusega geoloogiline materjal, mis avaneb mitmesugustel kaeve- ja puurimistöodel. Sellesse arhiivi tuleb siis koondada muidugi ka kõik see geoloogiline ainestik, mis praegu kogutakse mitmete riigi- ja omavalitsuste asutiste juures. Sealjuures tuleb loomulikult mõelda töö koordineerimisele. Eriti tuleb aga silmas pidada, et kogutav materjal oleks ka geoloogilisteks uurimisteks kasutamiskõlblik. Meil sageli koostatakse näiteks puurprofiilide protokolle, mis oma geoloogiliselt tõlgitsemiselt väga palju soovida jätavad, sageli osutub nende kasutamine geoloogiliselt täiesti võimatuks. See viitab jällegi ühele geoloogiaasutise ülesandele, mis on küll rohkem õpetavat laadi, kuid millest hoiduda ei saa — geoloogiaasutis peab samme astuma, et nendel aladel töötajad jõud, kes tegelikkude tööde juures paratamatult kokku puutuvad geoloogiliste küsimustega, võiksid saada näpunäiteid geoloogiliste vaatluste tegemiseks. See ei nõuaks erilist lisakoormust, kuid tasuks ennast õige kiiresti.

Geoloogiaasutise loomisega laheneks meil veel üks oluline küsimus väga sobivalt, kui arvesse võtta meie olusid. See on nimelt geoloogia kui õppeaine käsitlemine ülikoolis. Selles suhtes oleme meie praegu samas olukorras, kui möödunud sajandi teisel poolel: Tartu ülikooli juures on kõigi geoloogiliste distsipliinide jaoks olemas ainult üks õppetool, ajal, kus kõikjal püütakse sinnapoole, et eridistsipliinide õpetamine oleks eriõpetajate käes. Tartu ülikoolis oli kõigi selliste erinevate geoloogiliste õppeainete, nagu on seda mineraloogia, petrograafia, üldine geoloogia, paleontoloogia, ajalooline geoloogia jne., jaoks 1896. aastani üks õppejõud. Siis aga asutati juurde teine geoloogia õppetool, mis püsis ka Eesti iseseisvuse algaastail. Kuid 1926. a. *teostatud koondamiste puhul ülikooli isiklikus koosseisus* kustutati see, seega geoloogia õpetamisel *astuti meil sellega vähemalt 30 aastat tagasi.* See on seda kurvem, et geoloogia on meil üks neid teadusi, mille abil meil on võimalik suurel määral rikastada meie vaimset kultuuri ning oma töötulemustega oma lähemate ja kaugemate naabrite tähelepanu enesele tõmmata. Rääkimata veel geoloogia rakenduslikust tähendusest meie riiklikus ja rahvuslikus elus.

Kuna ülikool oma seaduse järele on eeskätt õppeasutis, siis on raske ette näha, et geoloogia alal saaks lähemas tulevikus restaureerida teist õppetooli kas või dotsentuurina. Nüüd on püütud sellest küsimusest üle saada eradotsentuuride näol. Kuid eradotsentuur geoloogia alal praeguses olukorras, kus geoloogia eriteadlasel väljaspool ülikooli ei ole mingi-

sugust võimalust oma erialalist teenistust saada, on teatud määrani puudulik nii Ülikooli kui ka eradotsendi seisukohalt. Iga geoloogia eradotsent peab oma eluülalpidamist otsima tööaladelt, mis harilikult üldse pole seotud geoloogiaga. Nii jääb eradotsendil vähe aega ja ka vähe võimalusi, kui ta ei ela Tartus, teadusliku töö tegemiseks. Ja sedagi vähest aega, mida tuleks õieti kõike katsuda kasutada teadusliku töö tegemiseks, peavad eradotsendid suurel määral kulutama oma loengute ettevalmistamiseks: seega eradotsentuur geoloogia alal praegusel kujul vähendab geoloogia eriteadlase sedagi vähest aega, mis talle jääb kasutada teadusliku töö tegemiseks oma teenistustöö kõrval. Ka Ülikooli õppetöö seisukohalt ei ole see ükskõik, et eradotsendid ei saa pühenduda küllaldaselt oma erialalistele uurimistöodele.

Olukord muutuks märgatavalt geoloogiaasutise loomisega. Viimases töötavad eriteadlased-geoloogid geoloogiliste eriküsimuste kallal ning nende rakendamine eradotsentidena Ülikooli õppetöö juurde on eriti soovitatav. Toetus on tõeliselt vastastikune: meie oludes tuleb geoloogiaasutisel paratamatult mitmes küsimuses leida koostööd geoloogiakabinetiga, Ülikool aga rakendab geoloogiaasutise eriteadlasi oma õppetöösse. Sel teel avaneb vahest avaramaid võimalusi viljakamalt harrastama hakata meil geoloogia neid alasid, mis meil senini soovimatult sööti on jäänud, nagu seda eespool kvartaargeoloogia suhtes nimetati.

Geoloogilise süstemaatilise uurimistöö algatamiseks ei ole meil, nagu eespool nimetatud, sisulisi raskusi. Ka on meil selleks tööks olemas sobiv topograafiliste kaartide alus. Võib küsida veel, kas leidub meil vastavalt vilunud eriharidusega jõude, kes kohe geoloogilist kaardistamist meil organiseerima, juhtima ja teostama võiksid hakata. Igaühele on teada, et meil on geoloogilise eriharidusega jõude rohkem, kui Ülikool enese juurde saab siduda. Kuid kuna meil senini puudub geoloogiline kaardistamine, siis kerkib kindlasti päevakorrale mõne eriteadlase lühemaajalisema täiendamise tarvidus välismaa geoloogiliste asutiste tööga. Kuid see on paratamatu igal ajal, vaatamata sellele, kas asutakse geoloogilisele kaardistamisele meil nüüd või kunagi hiljem. Pealegi tuleb silmas pidada tarvilikkude tööjõudude komplekteerimisel geoloogiaasutisse seda, et viimase väljaarendamine tuleb teostada aste-astmelt, vastavalt meie võimalustele. Ning seda arvestades on meil võimalik nooremaid jõude välja koolitada oma kodus.

Jääb üle veel kaaluda, kas meie riigi majanduslik olukord lubab alustada geoloogiaasutise rajamist või väljaarendamist mõnest senisest riiklikust asutisest. Allakirjutanud näib, et arvestades geoloogilise süstemaatilise uurimistöö riigi- ja rahvamajanduslikku tähtsust ning meie riigi üldist majanduslikku olukorda, ei tohi olla praegu selle töö alustamiseks ülepääsmatuid raskusi.

Geoloogiaasutise rajamisel meil peab silmas pidama, et loodaks tihe koostöö kõigi nende asutistega, kes geoloogilise uurimistööga meil juba tegutsevad ning tuleb piinlikult hoiduda rõpsete kulutuste tegemise eest. On loomulik, et asutataval geoloogiaasutisel tuleb tihedalt koos töötada Ülikooli geoloogiakabinetiga ja Majandusministeeriumi Mäeametiga, kui viimast ei taheta välja arendada geoloogiaasutiseks.

Ülikooli geoloogiakabinetiga on tihe koostöö juba tööjõudude suhtes välditamatu. Ka peab leitama moodus, et mõlemal asutisel oleks ühine raamatukogu — ei ole mõtet hakata geoloogiaasutisel muretsema seda

kirjandust, mis on olemas juba geoloogiakabinetil. Samuti on otstarbekohane asutisel ühendust pidada välismaa teaduslike asutistega ühe teaduslike väljaannete sarjaga, mis võimaldab paremini sidemete loomist välismaa geoloogiaasutistega.

Geoloogiaasutise rajamisel tuleb hoiduda ka geoloogiamuuseumi loomisest selle juurde. Geoloogiaasutise geoloogilised tõendmaterjalid tuleks koondada geoloogiakabineti geoloogiamuuseumisse, mis on praegu ja peab ka edaspidi jääma Eesti geoloogiliseks keskmuuseumiks. *Meie ala väik-suse juures on teadusliku töö eduka arenemise seisukohalt väga oluline, et geoloogiline tõendmaterjal oleks ühes keskses.* See ei tohiks ka võimatu olla, eriti tahaks loota, et meil väljatöötamisel olev muuseumide seadus küllaldase aluse loob koostöö leidmiseks. Ka peaks selle seaduse vastuvõtmisega paranema geoloogiamuuseumi olukord nii aineliselt kui ka tööjõu seisukohalt. Sest praeguses olukorras, kus geoloogiakabineti tööjõud on seotud sedavõrd õppe- ja administratiivse tööga, et muuseumitööde jaoks vähe võimalusi üle jääb, kannatab muuseumi korrastamine teravalt. Geoloogiamuuseumi juurde on tarvis kvalifitseeritud tööjõudu vähemalt muuseumi konservaatori näol, kes võiks oma tööjõu pühendada täielikult muuseumitöödele.

Kokku võttes peab märkima järgmist. Kuna Eestis puudub riiklik geoloogiaasutis, tema järele aga meie riigi- ja rahvamajanduse seisukohalt ikka rohkem ja rohkem tarvidust tuntakse, siis peab meil selle asutise loomisele asuma.

ERK

ULD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

1936

Ilmub 10 numbrit

Väljaandja: **TALLINNA EESTI RAHVUSLASTE KLUBI**

Tellimishind kr. 3.— aastas, kr. 1.70 poolaastas, palutakse maksta ajakirja „ERK“ posti jooksvale arvele nr. 131 või ERK-i toimetusse:
Tallinn, Estonia puistee 15—3.

**On veel saada eelmisi aastakäike brošeeritult:
1933. ja 1934. a. à Kr. 2.—, 1935. a. à Kr. 3.—**

Geoloogiaasutise loomisel peab silmas pidama, et loodaks koordineeritud Eesti maaala geoloogia uurimine ning uurimismaterjalide talletamine ja avaldamine, see on tarvilik nii töö edukuse kui ka aineliste varanduste ratsionaalse kasutamise seisukohalt.

Arvestades seda peab meil edaspidi välja kujunema geoloogilises uurimistöös kolmik: Tartu Ülikooli geoloogiakabinett, Eesti geoloogia keskmuseum ja Riiklik geoloogiaasutis, mis enesest moodustavad tervikulise ehituse, milles iga osa töötaks aga iseseisvana, kuid teistega kooskõlastatult. See on hea tahtmise juures teostatav. Ning sellest oleks kasu mitte ainult igale asutisele eraldi, vaid kogu meie rahvale ja riigile.

MÄGI KURDLA: „Eestlaste tõeline muinaslugu“.

Vanima muinasaja suurimad kultuurrahvad eesti tõugu. Tallinn, 1936. 104 lk.
Hind Kr. 1.50.

A. RAUN.

Käesolevas raamatus laseb autor endale oma ameeriklasest sõbral „väga lugupeetud mr. James W. Smith'il“ jagada õpetust „eestlaste tõelise muinasloo“ kohta. Mis seda teost iseloomustab, on viha „ametliku“ keeleteaduse vastu ja vastav müksude jagamine. Vt. näit. lk. 15, kus öeldakse: „Sääraste vaevaliste ja sihilike (sic!) oletuste tõestamiskatsete asemel — — —.“ Kogu Kurdla raamat on keeleteaduse ning üldse temale mittemeeldivate teaduslikkude vaadete diskrediteerimine. Teaduslikke töid tehtavat tellimise peale, kui mingi tõekspide ei meeldi, tellitavat uus teos vastava vaatega autorilt (lk. 10).

Niisugusel puhul kerkib muidugi küsimus, mis mõte on siis teadusel üldse ja keeleteadusel eriti? Kas Mägi Kurdla kui aumees ei tuleks oma kõrge varjunime tagant välja ning esitaks näiteks haridusministeeriumi teaduse- ja kunstiosakonna kaudu ettepaneku „ametliku“ keeleteaduse revideerimiseks ning asendamiseks nähtavasti ainuõigete mr. James Smith'i vaadetega?

Muidu, kui võtta käsile autori kasutatud allikate loetelu (lk. 102 jj.), siis tahab küll selgida, et hr. Kurdla seda taunitavat keeleteadust üldse ei tunne ¹⁾. Me ei leia nimetatud *ühtki* nüüdisaja soome-ugri keeleteaduse teost. Hukkamõistev otsus seega on tehtud ilma üle kuulamata, täiesti ühekülgsest, ning „ametlikku“ keeleteadust nähtavasti on tsiteeritud mingisuguste viletsate konspektide järgi. Sellest tuleb, et ka nimesid on vigaselt kirjutatud, näit. lk. 14 ja 15 Wiegert pro Wiget. Kui kõike seda endale lubaks mõni „ametliku“ teaduse esindaja, siis kaotaks ta igasuguse usalduse. Mägi Kurdla aga nähtavasti seda ei karda.

Mis vahe on siis „mr. James Smith'i“ ja „ametliku“ keeleteaduse

---

¹⁾ Autor märgib ise ka lk. 100: „Kahtlemata selle vihu koostajal on olnud tarvitada vaid ikkagi võrdlemisi väike osa sellest kirjandusest, mis käesoleva küsimuse kohta olemas.“ Imelik aga, et see teda põrmugi ei häiri, sest ta jätkab: „Seepärast on selge (sic!), et selle kirjanduse ulatuslikum omamine ja neist andmete välja-noppimine võimaldaks ülesseatud küsimust tõestada veel palju tõhusamal määral kui seda vast siinkohal suudetud on.“ See on küll väga julge ning enesekindel *ennustus!*

vahel? Mr. Smith'i teadus on *piiramata võimaluste* teadus. Eestlaste jälgi leiduvat õige laialt maailmas, nii avastatud Kreeta saarelgi eesti keelt jne. Smith-Kurdla peamiseks keeleteaduse meistriks on Gleye¹⁾, kellele ja ameerika arstile Oefeleele arvustatav teos on pühendatud. Misugune on see õevane keeleteadus? Gleye järgi²⁾ näiteks kuuluvad ühte eesti sõnad *kuus* (6) — *kuus* (kuusk) ja — *küüs*. Põhjendatakse seda *mütoloogiliselt*. Häälikulised vahed nagu ühes sõnas -s, teises -s' (palataliseeritud, peenendatud s), eelmistes *uu*, viimases *üü* Gleyel nähtavasti *ei loe*. „Ametlik“ keeleteadus aga nõuab *loogilist*, mitte mütoloogilist seletust ning *reeglipärast* häälikulist vastavust. Häälikuline *sarnasus* sageli on petlik ja nii ilmsesti on ka käesoleval juhul. Loendatud kolme sõna vasted näit. mordva keeles, mida Gleye muide ei tsiteeri, arvatakse seda mitte tundes, kõlavad järgmiselt: *koto, koz, k'enže*. Siin on vahe hoopis silmanähtav. Samuti lapi keeles (Koola murre): *kutt, kuuss, kants*. Veel teiste soome-ugri keelte, näit. kas või voguli keele arvessevõtt kinnitaks seda algupärast erinevust. Kuid mordva, voguli jne. keeled nähtavasti ei pälvi Gleye-Kurdla huvi, neid huvitavad ainult suuremad ning töötavamad seosed. Meenutatagu sel puhul, et ka Ungaris kindlaks tehtud sugulus laplastega algul ei leidnud mingit poolehoidu: seda nimetati kalarasva-suguluseks ega pandud seda mikski hõimluse kõrval võimsate ning kuulsurikaste türklastega. Kuid seda muuseas. — Lubatagu esitada veel üks näide keeleteaduse menetlusest: saksa *Haus* „maja“ ja ungari *ház* (loe: haaz) näivd olevat sama sõna³⁾, tegelikult aga need tuleb teineteisest täielikult lahus hoida ning ung. sõna kuulub ühte meie sõnaga *koda*, kusjuures sõnaalgulise *h- : k-* kohta võrreldagu sõna *hal* ungaris : *kala* meil, järgneva *á* kohta sõna *ár : ora*, edasi *z* kohta sõna *száz* (loe: saaz) : *sada*. Algupärane lõppvokaal on ungari keeles teatud tingimustel kadunud, seepärast leiame seal *ház, száz*, kus näit. eesti keeles on *koda, sada*. Niiviisi analüüsitakse häälikhäälikult iga võrreldav sõna. Muidugi sel teel ei saa teha hüppeid Eestist Aafrikasse jne., nagu neid Gleye-Oefelee-Kurdla harrastavad, vaid see lubab ainult sammsammulist edasipääsu, vastavate küsimuste järkjärgulist üksikasjalist läbitöötamist. Romantilised vaimud, nagu mainitud härrad, kelle jaoks on olemas ainult suured küsimused, aga on läbematud, nad ei suuda leppida sellise teotempoga. „Ametliku“ teaduse kammitsaid mitte tundes ning vaba mõttelendu arendades nad aga paratamata satuvad *seikleja* ossa.

Et näit. kreeta kiri oleks eestikeelne, seda võib ainult Gleye ja tema järgi Kurdla endale lubada oletada. Võtame näit. „Praisose kirjandid“ (Kurdla lk. 28 jj.). Tekst, millest väljutakse, on järgmine:

*O nadesieme tepimitspha
dophmrala' phraisoina i
rest ... torsardophsano
satois stephesiamun
a nimeste palungutat
sanomoselosphraisona
tsaadophten ... o
maprainairere
ireirereiet.*

¹⁾ Kuuldavasti endine saksa keele lektor Tomski ülikoolis.

²⁾ Rigasche Rundschau nr. 49 (1934) lk. 7.

³⁾ Kurdla vahest oletaks, et sakslased on laenanud ungarlastelt?

See pidavat olema rahvalaul, mille teksti Gleye on „rekonstrueerinud“ järgnevalt:

*Oonade siäme täpimits'
phadoph(i)m' m'r'ala phraisoiina.
(h)irestä tor' (s)ar' dophs(s) ano(s):
satois'stä phesia muna'a
nimestä palun gutat'a.
Sanomos elos phraisona —
tsaadoph'tän oma pra'ina,
i-re-re i-rei re-rei-et.*

Ja laulu vaba tõlge Gleye järgi:

*Õunu sööme täpilisi
padupimeda mereala Praisoses.
Hirresta (aiateibast) toores põõsatups sõnub:
„Viljarikkast pesast munaa
tungivalt palun mõnda.“
Komme aga valitseb Praisoses, et
vahti pean oma klapriga (pragistiga):
i-re-re... (klapri pragina järeleaimamine).*

„Selle laulu kirjapaneku vanus võivad olla 2—3000 aastat või suuremgi.“ (Kurdla lk. 28) „Gleye samas analüüsib üksikasjaliselt laulu teksti ja võrdleb eteokreeti keele grammatilisi vorme eesti ja soome keelte omadega. Ja näitab, kui vähe õieti viimased keeled on muutunud selle mitmetuhande aasta jooksul, mis neid lahutab eteokreetide ajastust.“ (Kurdla lk. 29). Viimane lause küll on viimne võhiklus. Sellist väidet ei julgeks esitada keegi, kes eesti keele ajalooa natukenegi lähemalt on tegelnud. Kuid veel ilmsemaks muutub asjalugu, kui võtame arvesse meie Venemaa „harimata“ sugurahvaste keeli, mida „tõelise muinasloo“ uurijad ignoreerivad. Meie *hiir*, soome *hiiri* tähistatakse sürjani keeles sõnaga *šör*, votjakis *šör*, mordvas *šejer*. Samuti näit. meie *hapu*, soome *hapan*, omastav *happamen*-sõnale vastab häälikuliselt kui ka tähenduslikult mordva sõna *šapama*. Siin näeme š-d läänemere-soome keelte h-d vastamas ning nagu eriuurimused on näidanud, ongi š algupärasem. Et 2000 aastat tagasi meie keeles veel h-d ei olnud, seda näitavad leedu laenud, võrdle meie *hall* (öökülm) — leedu *šalna*, meie *hein* — leedu *šiena* jne. Gleye-Kurdla aga esineb h näit. sõnas (*h*)*irestä*, mis peab tähendama „aiateibast“.

Hoopis traagikoomiliseks muutub asi, kui usaldame esitatud „rahvalaulu“ võtta *sisu* seisukohast vaatluse alla. „Õunu sööme täpilisi [Miks täpilisi, kas paremaid polnud?] padupimeda [Kuidas nii? Ega see mõni polaarvööde pole, kus poole aasta viisi pime!] mereala Praisoses. Hirresta (aiateibast) toores põõsatups [See peab vist tähendama väikest põõsast, võrdle Wiedemanni sõnaraamatus *tups* sõna all: *metša-tups* kleines Gebüsch] sõnub: [Imelik, kuidas see vaene põõsakene sinna aiateiba otsa pääsis sõnuma!] „Viljarikkast pesast munaa tungivalt palun mõnda.“ [Naljakas põõsas, mis palub mune. Milleks?] Komme aga valitseb Praisoses, et vahti pean oma klapriga (pragistiga): [Noh, on see aga üks kentsakas komme, mis mõte sellel võiks olla? Kas tuleb valvata neid mune, mida põõsatups tungivalt palub, või mida? Igatahes pole klapper mingi relv ning klapriga varustatud inimene pole palju enam kui hernehirmutis.]:

i-re-re... (klapri pragina järeleaimamine).“ [Vaht on nii laisk, et ei viitsi oma klaprit tarvitada, vaid suuga aimah järele viimase häält, muide kaunis viletsalt, — mõjuvam oleks näit. k-r-r-r!].

Lühidalt: väga täbar situatsioon! Vaene vaht peab padupimedas kohas klapriga vahti pidama. Tema ainsaks lohutuseks on täpilsed õunad. Ta kuuleb (pimedas ta ju vaevalt näeb!), kuidas toores põõsatups aiateibast nõuab mõnda muna ning (igavusest?) jäljendab oma klapri häält. See oleks impressionistlik „luuletus“, millel aga midagi ühist ei ole eesti-soome ja kaugemategi soome-ugri hõimude rahvaluulega. Mõtet ja loogikat on viimastes igal juhul võrratult rohkem.

Teist Gleye desifreeringut, Phaistose ketta kirja (Kurdla lk. 30) pole põhjust puudutada, kuna lugemisviisi sentrist alates ja ääre poole liikudes, mida Gleye tarvitab (Kurdla lk. 31), A. Evans'i järgi, The Palace of Minos (London 1921) I köide lk. 651, on *vale*. Kuna seda ütleb Gleye enda poolt vähemalt varem tunnustatud autoriteet (Kurdla nendib lk. 30 jj., et Gleye ühe oma raamatukese veerandsaja aasta eest on inglasele Arthur Evans'ile pühendanud), siis väärub see usaldust. Sisupoolest pole needki „rahvalaulud“ muud kui mõttetü jams.

Sama eduga nagu lk. 33 jj. Aafrikast, võib M. Kurdla oma meetodiga leida eestlaste „jälgi“ kõikjal maailmast. Selleks on tarvis ainult üht: maakaarti. Vastava ala *keel(t)e* tundmist seejuures ei nõuta, sest muidu viimati selguks, et neid eesti keelt meenutavaid nimesid hoopis teisiti tuleks analüüsida. Ootame huviga, millal M. K. oma järjekordsete uurimustega jõuab ka Ameerikasse ja Austraaliasse. Edu on täielikult kindlustatud, eriti kui Gleye-Kurdla (lk. 42 jj.) moodi häälikuid, mis nende arvates on „ära jäetud“, vahele panna, et sõnad eestilisema ilme omandaksid. Hädaoht nii toimides on see, et saavutame keeleteaduse, milles, nagu Voltaire on tähendanud „vokaalid ei tähenda midagi ja konsonandid väga vähe.“ Egiptuse nimede seletuse puhul tähendatagu, et Gleye-Kurdlal juba varemast ajast üks soomlasest kaasvõistleja on, kes oma töö ka saksa keeles on avaldanud, nimelt Wettenhovi-Aspa⁴⁾. Samas olgu veel märgitud, et Gleye-Kurdla meetodi viimased konsekventsid on tõmmanud Laurij, kes oma raamatus ükskõik missuguse keele ükskõik millise sõna tuletab eesti keelest⁵⁾. Mis puutub jälle näit. sellesse, et Mooses olnuks eesti mees, nagu M. K. lk. 58 kahtlemisi oletab, siis, nagu M. K. lk. 99 ise märgib, on lätlased juba varem Moosest endale nõudnud ning pole mõtet nendega *selle* üle tülitsema hakata.

Raamatu järgnevad osad vastavad eelmiste tasemele ja ilmele, nendel peatumine seega ei paku enam midagi *põhimõtteliselt* uut.

On üldse huvitav, kui palju tekib igasuguseid „ideid“ mitmesuguste vaimuteaduste, eriti keeleteaduse kohta. Täpsete loodusteaduste alal see oleks mõeldamatu: mingisuguse idee paljast fantastilisust on kerge eksperimendi abil osutada. Kui keegi näit. arvab oskavat omapärasel kombel kulda teha, siis antakse talle selleks võimalus ning võetakse ta terava kontrolli alla. Vaimuteadustega on palju täbaram, sest katselist tõestust pole siin üldiselt võimalik läbi viia. Sellepärast on siin ka kerge oletusi teha ja fantaseerida, seda vabamalt ning julgemalt, mida kaugemal vastav ala on meist ajalisel ja ruumilisel. Niisugusel ettevõttel küll ei tarvitse

⁴⁾ Vigaselt on see teos ka Kurdlal lk. 100 tsiteeritud.

⁵⁾ Vrd. ka M. Kurdla lk. 94: „Ja keegi ei tunnustanud mr. Lauri (sic!) tõde, kuigi tema tõde oli suurim (sic!)“.

puududa oma aateline eesmärk. Käesoleval juhul, nagu nii mõnelgi enne seda on püütud eesti rahva minevikku eriti suurena ning hiilgavana näidata. Ei tohi aga unustada seda, millele saksa filosoof Hermann Lotze on tähelepanu juhtinud ning mida lubatagu tsiteerida originaalkeeles: „Kein Irrtum hafte so fest in den Gemütern der Menschen als ein solcher, in dem sich Ungenauigkeit des Denkens mit edlen Gefühlen zu schwärmerischer Überspanntheit verbunden hat!“ (Ükski eksitus ei püsi nii kindlasti inimeste meelis kui selline, milles mõtlemise ebatäpsus on õilsate tunnetega liitunud unistavaks ülepingutuseks.) Muidugi usub M. K., et *temal* õigus on ning et tema töö ainult vahest *pisiasjades* õiendamist vajab (lk. 101). Selle vastu tuleb rõhutada, et arvustatavat teost just ka tervikuna tuleb täielikult äpardunuks arvata. On kahju asjata raisatud energiast ja ajast! Lugu oleks tõepoolest väga vilets, kui oma rahvusliku ehitustöö peaksime rajama sellisele udule, mida nii ohtrasti keerutab M. K. teos. Jätkuvasti leiame suurt ning eeskujulikku oma ajaloolisest minevikust, nii lähemast kui ka kaugemast. Tarvitseb ainult tahta seda näha! Hoopis tarbetu aga on võõrastel eeskujudel minna mütoloogiat tegema ning maailma meredel seiklema. Nii toimides võib ainult naeruvääristuda.

Veel Eesti-Soome vahekordadest ja meie poliitilisest kasvatusest.

G. RÄNK.

Nende ridade kirjutajal ilmus ERK-is nr. 2. artikkel, milles soovitatakse Eesti-Soome vahekordade tervendamiseks revideerida ms. ka oma endi vaateid ja seisukohti, selle asemel et ainult huupi igas asjas teist süüdistada. Selle artikli kohta võtab nüüd „Vaba Maa“ nr. 96. sõna hr. L. Olles minu artiklis esitatud mõtetega enamvähem päri, tõstab aga hr. L. sealt välja ühe koha, mille abil ta püüab järjekordselt tõestada oma vana teooriat, kuivõrd vähe meie keskmises akadeemilises kodanikus olevat poliitilist mõtlemist.

Oma kirjutises olen osutanud sellele positiivsele tööle, mis AKS-i ringkonnad on teinud Soome-Eesti ja teiste Balti riikide üliõpilas-noorsoo lähendamiseks, kuid viitan sealsamas ka soomlaste ja sakslaste sõbralikele suhetele, mis on meil annud põhjust kuuldusteks, nagu võiksid need sõbralikud suhted meile kahjulikkudeks kujuneda. Seda minu lauset kasustab hr. L. korraga kahe asja tõestamiseks: 1) ta näitab kuivõrd naiivset ja uskumatut juttu meil julgetakse üldse rääkida ja 2) kuidas soomlased säärase suure, kuid tühja jutu tagasitõrjumisega õiendavad maha selle pisitillukese pisiasja, et mingit koostööd sakslastega neil ei olevat.

Nii „jaburana“ kui minu jutt soomlaste ja sakslaste koostööst ja nende omavahelistest interestialade jagamisest, osalt ka meie kulul, hr. L-ile ka ei tundu, ei tohiks niisugused kartused hr. L-ile kui ajakirjanikule ometi nii võõrad olla, nagu ta laseb seda paista. Ja just sellepärast mitte, et niisuguseid kartusi võib tõesti trükist lugeda, mida aga hr. L. ei näi uskuvat. Võtku hr. L. kätte need eesti ajalehed, mis refereerivad veebruaril alul Hõimuklubis peetud kõnet, kas ta ei leia neis kartuse avaldusi ühe „liitlase“ vastu, „kelle tulevikukavas seisab Ida vallutamine.“ Veel selgema sõnaliselt on sedasama kartust avaldanud mitmed põhimõttelised kirjutised, mis ilmusid meie ajalehtedes peale ülemalmainitud kõnet. Need kõik peaksid hr. L-gi

tuttavad olema, kuna ta isegi on osa võtnud tol ajal üleskerkinud küsimuste avalikust arutusest.

Kui hr. L. nüüd oma väite ühe poolega peaks olema tõepoolest tabanud minu kirjutise poliitilist küündimatust, siis selle teine pool — mis räägib soomlaste kavalast vaidluse oskusest ja suurest võidust, tänu eestipoolsetele suurekspuhutud juttudele — jääb küll täiesti õhku rippuma. Mida siis soomlasele tõepoolest hr. L. arvates selle suure ja uskumatu jutu varjul on „õnnelikult maha õiendanud“? — Et neil sakslastega mingit koostööd ei ole?! Kuid — tule jumal appi: seda pole keegi ju katsunudki salata! Ei soomlased ega ka mina omas kirjutises. Et Helsingis mõned ringkonnad „Horst-Wesseli“ laulavad ja on vaimustatud Hitleri rahvustervikust, see pole ometi kellegi saladus, ega pole ka Eesti „hõimuvennal“ selleks erilist koolitust tarvis, et seda näha ja kuulda osata. Niikaua kui Soome-Saksa sõprus meid ei puuduta — saagu nad sellega õndsaks! Ka ei puuduta mind põrmugi see asi, kui mõni Somersalu Hitlerile suvatseb pusse kinkida, kui see jääb nende omavaheliseks lõbuks. Millest tema poolt antud auaadressis juttu oli, seda ma ei tea, kuid hr. L. eelpoolmärgitud seisukohta arvestades ei võinud selles midagi otsekohe meie huve riivavat olla. Või on selles tõesti puudutatud neid tõsiasju, millele hr. L. oma väite esimeses osas kui rumalustele vastu vaidleb?

Mis puutub kirjutise lõppu, kus räägitakse poliitilise kasvatus vajadusest, siis võib määrast nõuet aina tervitada. See on täiesti paratamatu vajadus demokraatilises riigis. Kuid keda selles kasvatamatuses süüdistada — kas puuduliku kasvatuslega kasvandikke või kasvatajaid endid? Mina arvan küll, et kasvatus taseme eest on vastutavad ka kasvatajad. Iga kodanik peaks omama teatavaid poliitilisi teadmisi, kuid spetside ja kasvatajate nõue ei tohiks puududa siingi, nagu see maksab meie riigis iga muu ala kohta. Meil on poliitilist mõtlemist õpetatud nii teoreetiliselt kui praktiliselt 16 aastat, kuid nüüd peab üks kasvatajast ise tulema ja tunnistama, et edu asemel on märgata tagurpidi käiku. Oleme saanud eeskujulikke ärimehi, arste, advokaate, teadlasi, kuid poliitiline kasvatus on käinud alla! Kas pole siin viga just selles, kus see oli omal ajal ka teiste alade juures: diletantismis — ses heas arvamises, et inimene peab hoolitsema iga ala eest, välja arvatud oma eriala. Kui kõik teised alad peale poliitika on suutnud end enamvähem sest seltskondlikust lastehaigusest parandada, siis pole seal keegi muu süüdi kui poliitikud (kitsamas mõttes) ise. Kasvatus pole ühepäeva küsimus, ja sellepärast ei saa tänapäeva inimest ainuüksi vastutavaks teha oma kasvatus eest. Kust pidi siis praegune põlv selle kasvatus saama kui vanem põlv ise juba oma „kuevoodri vahel“ sisseveetud poliitilise tarkusega pidi liivale jooksuma. Nooremal põlvel polnud suuri võimalusi poliitikaelus kaasa lüüa ja selletõttu on nad ehk ka naiivimad kui vanemad, kuid niisuguseks imikuks ei maksaks neid ka tembeldada, kellele juba Horst-Wesseli kuulmine kahjulikku mõju avaldaks, nagu seda hr. L. näib arvavat.

Selgituseks kodade küsimuses. J. VILMS.

VASTUSEKS „PÄEVALEHELE“ (nr. 116) JA „VABALE MAALE“ (nr. 93).

ERK-is nr. 2. s. a. ilmunud artikli puhul kodade süsteemist Eestis on mainitud ajalehtede juhtkirjades väljendatud mõtteid, mis vajavad lähemat selgitamist.

L. „Vabas Maas“ kirjutab: „Dr. Vilms arvab, et sealsed (Itaalia) kutseühingud olevat sedasama, mis meie kodjad. See on põhjalik eksitus. Samad on ainult nimetused (NB.) Meie kodjad on kutsete omavalitsused, Itaalia kutseühingud on aga tasalülitatud asutised, s.t. diktaatorlise partei sektsioonid jne.“

Siin pean ma omakorda ütleva hr. L-ile, et see, mis ta eespool kirjutab, on *põhjalik eksitus!* Selles on vaid niipalju õigust, et kogu elu Itaalias on enam-vähem tasalülitatud, kaugeltki mitte aga nii täiuslikult kui näit. Saksas. Seega on „tasalülituse“ vahel ka vahe, kas seda näit. tehakse pehmel või brutaalsel kujul, kas ideeliselt mõtetele alluvuse või vägivaldsel teel jne.

Itaalia avalik-õiguslike ametiühingute nimetused on hoopis teised, just vastuoksa L. arvamisele, kandes sündikaatide, föderatsioonide, konföderatsioonide ja korporatsioonide nime. Kodade nimetused ei ole üldse — nagu mujal välismaal leiame — „chambre“ või „Kammeri“ nimetused. Seega ei saa ühtlust otsida nimetuse, vaid just *sisu* kaudu.

Vastuoksa L. arvamisele on sisuliselt sealsed ametiühingud just kutsete omavalitsuse asutised, võib öelda isegi suuremal määral kui meil. Pealegi on neile antud suuremad õigused kui meie kodadele. Kohtadel valivad kohalikud ühingud endile asjaajajad, viimased valivad laiema ametiühingu presidendid või sekretärid. Nende ülemaaline koosolek kujutab endast teatava kutseala föderatsiooni (meie *kojale* vastav org.) täiskogu. See valib nõukogu, täidesaatva komitee ja föderatsiooni (resp. koja) esimehe. Viimaste kutsealaliste naaberlade ülemaaline täiskogu (konföderatsioon või ühiskoda) valib samuti nõukogu, täidesaatva komitee ja ühiskoja *esimehe*. Alles viimane kuulub keskvalitsuse kinnitamisele. Ühiskogud (korporatsioonid) moodustatakse föderatsioonide saadikuist, kes seaduse järele õigustatud kaitsma föderatsioonide omavalitsuse õigusi ka korporatsioones. Ainult korporatsioonide juhid nimetatakse otseskohe keskvalitsuse poolt. Fašistlik erakond on täiesti omaette asutis ega ole ametiühingud seega fašistliku erakonna organid! Ainult korporatsioonides on igal pool 3 fašistliku erakonna esindajat mitmekümne muu liikme seas. Ei ole kuskil öeldud, et ainult fašistliku erakonna liikmed võivad olla kodade esinduses! Kuigi see oleks nii, jääb siiski alles valimise põhimõte.

Sisuliselt on Itaalia föderatsioonid täielikud ja veel suuremad omavalitsused kui meie kojad. Mõju avaldamine keskkohast või valimiste kinnitamine on väike detail. Ka meie kodadel maksab sama „tasalülitamine“, mis Itaaliaski; isegi veel enam, kogu juhatuse koosseisu kohta: näit. majaomanike, kalanduse, ühistegevuse ja kodumajanduskoja juhatused kuuluvad meil vastava ministri kinnitamisele või mõnel juhul koguni määramisele! Kas need kojad ei olegi enam kojad L. arvates? Koda jääb ikkagi kojaks, olgu keskvalitsus autoritaarne või demokraatlik, sest mitte autoritaarsus ega demokraatlikkus ei ole iseloomustav korporatiivsele mõistele, vaid organiseerimine funktsionaalsuse järele!

H. T. „Päevalehes“ vaidleb vastu tulevase rahvuskogu 2. koja koosseisu korporatiivsele, mis ei koosnevat mitte peamiselt sellesisulisist organisatsioonide esindajaist. Selle tõenduseks toob ta rahva otsuse, kus on loetletud, et: teine koda koosneb kohtute, omavalitsuste, majanduslike ja kutsete omavalitsuste, vähemusrahvuste k-omav., Tartu ülikooli, kaitseliidu ja kirikute esindajaist ning peale selle määrata-vast 10 liikmest. Nähtavasti loeb H. T. *korporatiivseks* peamiselt ainult majanduslike kutsete omavalitsusi. See ei ole aga nii, sest korporatiivne mõiste ei ole seotud kusagil ainult majandusega või kutsega oma kitsas mõttes. Kirik, kulturomavalitsus, ülikool, kaitseliit, kohus jt. on kõik samalt põhimõttelt funktsionaalsed korraldused kui *kojadki*, olles vaid nimetustega. Nad on kõik vastandiks *erakonna mõistele*. Selles mõttes võime täie õigusega ütelda, et rahvuskogu 2. koda on eeskätt korpora-tiivne koda!

Mis puutub poliitika ja majanduse lahutamisse, mille kohta nii üks kui teine eelmainitud sõnavõtja jõuab eitavale otsusele, siis olen ma nendega osalt ühel arvamisel. Vastuvaidlemisel nõuab õigustunne, et algteksti loetaks täpselt. Minu artiklis seisab sõna-sõnalt: „Sellega vabastaksime osalt poliitika majandusest.“ „Osalt“

on juba midagi muud kui „hoopis“ või „täielikult“. Lõpuks on kõik elukorraldamine poliitika. Itaalias eitatakse, nagu igas totaalses riigis, majanduse ja poliitika eraldamise võimalust. Järelikult, seda pooldades oleksime enam demokraatlikud. Kui H. T. neid eraldada ei luba, siis pooldab ta tegelikult majanduse poliitilist autoritaarsust, — seda majanduse kammitsas hoidmist, mis takistas tema edenemist õndsas riigikogu päevil. Mis kõik siis riigikogus ei arutatud? Näit. kokkuostetud viljade hoidmist ladudes, üüri kõrgendamist Koplis, Habaja mõisa rendilepingu pikendamist, kanamunade kontrolli, sadamamakside, tapamajade ja liha järelevaatuse seadusi jne. Kui räägime poliitikast, siis tuleb mõelda selle all otstarbekohasuse pärast veidi suuremaid küsimusi kui näit. eeltoodud. On täiesti võimalik poliitikat seepärast *osalt* majandusest lahutada ja ümberpöördukt. Pealegi ei kannata iga majandus alati poliitikat! Näit. on Šveitsi mõned demokraatlikud ringkonnad valmis oma poliitilist elu tervendama just poliitika osalise vabastamise kaudu majandusest.

Et Saksas ollakse korporatiivse süsteemi vastu, ei ole saladus, kuna korporatism kõigepealt tähendab funktsionaalset omavalitsust. Saksas valitseb aga äärmine totaalsus, palju suuremal määral kui Austrias ja Itaalias.

H. T. soovitab kodusid mitte juurde asutada. See on vana seisukoht. Teatavasti on H. T. olnud see, kes viimase võimaluseni kuni siiani on kaitsnud puhtakujulist erakonna-süsteemi, vaatamata tema puudusile. Oleme aga arvamisel, et see Eestis lähemas tulevikus endisel kujul enam võimalik ei ole. Sellest H. T. lahkuminekuks, arusaamatused ja segadus mõtetest arusamises. Näit. oleks pidanud olema selge, et ma halbu kodusid asutada ei soovita, vaid ainult häid. H. T. aga soovitab halbade kodade töötlemusi ära oodata, enne kui üldse uusi luua. Selle soovitus tagamõte on selge: halvad kojad peavad kogu kodade süsteemi diskrediteerima!

Igal koyal on raske saada II kojaks. Just seepärast ongi vajalik kodade süsteemi iõeti korraldada, et siiski iga koda võiks teatava ala esinduse valimisel kaasa rääkida, veel enam, et mõni suur rahva tööala ei jääks hoopis esindamata. Soovitus kodade asja poolikuks, puudulikuks ja isegi vastuoluliseks jätta on vesi ainult erakonnameelsele veskile. Rahvahäätusega ja Vab. Valitsuse otsusega on aga otsustatud sammuda täiesti uut demokraatlikku ja korporatiivset teed, mis on kõigiti vastuvõetav.

ERK-i töönurk.

Iru linnuse ennaldamise küsimus.

J. TANDRE.

Tallinna ERK-is 22. 04. 36. mag. R. Indreko ja J. Tandre ettekanne.

Muinasajal täitsid maalinnad ehk linnused neidsamu maakaitse ülesandeid, mis praegu moodsad kindlustused. Kuna Eesti asub geopoliitiliselt tähtsate kaubateede joonel Lääne ja Ida vahel, siis on ka arusaadav, et naabrite püüdest — kaubateede peremeesteks saada — johtusid sagedased sõjad ja röövkäigud.

Linnuseid tunneme Eestis üldse ligi poolteistsada. Neist päris kindlaid saja ümber. Nad jagunevad strateegiliselt kahte maakaitse gruppi. Ida pool: Alutaga Virumaal ja Ugandis teenisid nad kaitseülesandeid slaavlaste vastu, ja lääne ning põhjapool: Soontaganas, Rotalias ja Reveles merelt tulevate retklejate vastu. Lõunas hõimlaste liivlaste ja nõrkade lätlaste vastu tihedam linnuste vöö arusaadavalt põhjusil puudub.

Kahjuks meie ei tea oma linnustest praegu veel kuigi palju. Meie pole ühtegi linnust seni veel teaduslikult läbi uurinud. Meie ei tea nende asutamisaegu, nende otseseid ja kõigekülgseid ülesandeid kui sõja- nii rahuajal, nende täpset ehitusviisi jne. Teame vaid Läti Hendriku kroonika kaudu, et jõuga olid nad vallutatud. Aga milline oli nende tõeline fortifikatsiooni süsteem? Seda kõike peavad selgitama alles linnuste kultuurpinna lahtikaevamised ja teaduslikud uurimised.

Seni oleme linnuste kohta hankinud andmeid vaid Läti Hendriku kroonikast. Lähemaid uurimisi meil muistse eesti sõjalise kultuuri kohta ei ole. Uurinud oleme ainult usulise kultuuri muistiseid — kalmeid, kääpaid jne.

Kui meie arheoloogid on oma uurimistööd teinud, siis alles võime saada selge ettekujutuse oma muinaslinnade ehitusviisist ja ülesannetest. Siis võime astuda sammu edasigi. Üks linnustest tuleks restaureerida, ennaldada. Ta tuleks seada sellesse seisukorda, nagu meie esivanemad aastasadu nende tarade varjul kaitseid oma maad ja kultuuri.

Koolinoorsoole kui ka turistidele kättesaadavuse mõttes peaks ennaldamisele tulema üks Tallinnale lähemaid linnuseid. Kas Iru, 10 km, või Loone 35 km Tallinnast. Iru on küll Tallinnale lähem, aga Loone on hoopis paremini säilinud vesilinnuse tüüp. Arheoloogilised kaevamised peaksid näitama, kumb neist peaks sillutama teed üle kuristiku, mis lahutab meid muistsest sangarlikust iseseisvusajast.

Linnuste lahtikaevamine peab toimuma Tartu ülikooli arheoloogia kabineti juhataja prof. H. Moora ja teiste eriteadlaste otsesel juhatamisel.

Kalkulatsiooni järele võiks Iru linnuse teaduslik läbiuurimine väljenduda järgmistes arvudes:

Linnuse kolm platood ühes vahevallide ja külgedega võrduks 21.515 m². Üks tööline suudaks päevas läbi kaevata ülimalt 2 m² kultuurpinda. Ühel töölisel kuluks kaevamiseks üle 10.000 tööpäeva. Meie ilmastikus võiks aga kaevamist toimetada aastas mitte üle 3 kuu. Väga suurt töölishulka meie ka kokku ajada ei saa, kuna puuduvad asjatundjad tööjuhatajad. Üks tööjuhataja võib juhtida mitte üle 15 tööliste. Siis kannataks juba asja teaduslik külg. Meie arheoloogia kabinetil jätkub esialgu jõudu vaid kahe sellise tööühma juhtimiseks. On loota, et lähemad aastad toovad lisajõude.

Selliselt kuluks 30 töölisega Iru linnuse kaevamiseks 4 aastat. Kui arvestada ettenähtavaid ja ka nägematud töötakistusi, siis kujuneks selle töö läbiviimiseks juba korralik viisaastak ja läheks see maksma kuni 25.000 krooni tööliste tavaliste palgatingimuste juures. Talveti toimuks leidude läbitöötamine ja tulemuste avaldamine. Kui leidude uurimine on lõpetatud, alles siis võime asuda linnuse ennaldamise kavade koostamisele.

Rääkimata linnuste uurimise ja ennaldamise rahvusliku kasvatuse suurest tähtsusest on selle tähtsus teaduslikult mitte väiksem. Veel mõned aastad tagasi nimetas kogu Põhja-Euroopa teatud muinasajastut meie Kunda leiu järele Kunda ajastuks. Nüüd oleme juba arheoloogilistes uurimustes maha jäänud isegi lätlasist. Nemad teevad sel alal pinevat tööd.

Järelikult meie linnuste uurimistöö on liiga pakiline, et sellega viivitada!

Küsida võidaks — kust võtame raha? Eesti rahvas peab selle leidma! Ta on oma veeringutega ehitanud E. Aleksandri kooli, Kaubalaeva Seltsi „Linda“, Eesti Kirjameeste Seltsi ja palju muid suuri asju üritanud. Kas nüüd iseseisev eesti rahvas ei suuda avastada üle pikkade orjussajandite muistse iseseisvuse helget koitu!

Ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: aastas Kr. 3.—, poolaastas Kr. 1.70.

Vastutav toimetaja R. Stokeby-Tandre.

Tegevtoimetajad: Edg. Kant ja R. Stokeby-Tandre.

Toimetuse liikmed: N. Kaasik, H. Moora, Ed. Poom, Ed. Roos, F. Solba, K. Särgava.

Väljaandja: Tallinna Eesti Rahvuslaste Klubi.

R. Tohver & Ko. trükk, Tallinnas, S. Tartu mnt. 49. 1936.

EESTI ÜHISTEGELINE

KINDLUSTUS - KESKSELTS

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 19
POSTKAST 122 KÕNETRAAT 426-83

VASTASTIKUSTE
KINDLUSTUSSELTSIDE
KESKKORRALDUS

- EDASIKINDLUSTUS
- VÄLISREVISJONID
- N Õ U A N N E

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

JUHATUS JA MÜÜGIBÜROO:
TALLINN, VALLI TÄNAV 4-3

Telegr. aadr.: „Peapõlevkivi“

Telefonid: 450-85, 474-76 ja 450-62

K A E V A N D U S E D,
ÕLI- JA BENSIINIVABRIK:

Kohtla-Järvel ja Kukrusel

Õliladu Tallinna sadamas

Bensiini automaadid Tallinnas ja Kohtla-Järvel

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE SAADUSED:

PÕLEVKIVI, TOORÕLI KUTTEÕLI, BENSIIN, MOOTORPETROOLEUM, MOOTORNAFTA, DIISELNAFTA, RASKED ÕLID, BITUMEN (ESTOBITUMEN), ASFALT-EMULSIOON, MAANTEEÕLI, IMMUTUSÕLID, FENOLAAT, ESTOKARBOLINEUM, VIJAPUUKARBOLINEUM R.P.T. 33, putukamürk PUTTOX, KATUSELAKK (katusetõrv), RAUALAKK (asfalt-lakk) ja ASFALT-MASTIKS

HIND 35 SENTI.